

3. Петренко В.В. Наступність форм навчання в загальноосвітній школі і вищому закладі освіти як засіб дидактичної адаптації студентів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / В.В. Петренко ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2005. – 218 с.

4. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.work.ua/ua/universities/94/>.

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/2001>.

САВІЩЕНКО В.М.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

Сучасна юридична діяльність і за своєю суттю, і за змістом має бути орієнтованою на Людину, утвердження ідеалів рівності та свободи, на найвищу культуру людських відносин. Правоохоронним органам потрібен інший юрист, з новим баченням своєї соціально-професійної ролі в розбудові держави, тому провідною стратегією підготовки юристів у складних умовах правового реформування, демократичної трансформації суспільства має стати професійна соціалізація – становлення особистості професіонала.

Втім, існуюча система підготовки майбутніх правників далека від досконалості. Труднощі полягають у тому, що юридична освіта стала елементом бізнесу, внаслідок чого утворилася величезна дистанція між навчальними закладами і практикою, юристом і суспільством. Відсутність взаємодії освіти та ринку праці зумовила значне зростання безробіття. Водночас державним і приватним організаціям важко знайти кваліфікованого юриста. Проблема підвищення якості юридичної освіти назріла так само, як і багато інших суспільних перетворень. Якісні зміни юридичної освіти передбачають переосмислення традиційних підходів до підготовки майбутніх правників, створення ефективних педагогічних умов професійної соціалізації студентів у процесі фахової підготовки.

Теоретичні аспекти соціалізації особистості висвітлені в працях соціологів, педагогів та психологів: Г. Андреевої, С. Батеніна, О. Безпалько, Ю. Василькової, М. Галагузова, І. Зверева, І. Зимньої, А. Капської, О. Леонтєєва, М. Лукашевича, В. Москаленко, Р. Немова, В. Нікітіна, Ю. Пачковського, А. Петровського, А. Харчева та ін.

Студентству, специфіці його соціалізації, ролі в суспільстві присвячені праці А. Ваторопіна, Ю. Вишневського, Н. Герасимової, С. Іконникової, О. Карпухіна, О. Козлова, Ю. Колесникова, В. Лісовського, Т. Петрової, Є. Слуцького, В. Чопей та ін.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних проблем професійної освіти зробили: С. Батишев, М. Євтух, І. Зязюн, К. Левітан, В. Луговий, Н. Ничкало, М. Подберезський, А. Сущенко, Т. Сущенко, Г. Яворська та ін.

Недостатньо дослідженими в науково-теоретичному та практичному плані залишаються проблеми вивчення закономірностей формування професійно-кадрового потенціалу суспільства, людини, спеціаліста як особис-

тості, осмислення феномену студентської молоді, професійної соціалізації майбутніх юристів.

Мета статті – розкрити поняття “професійна соціалізація особистості юриста” та педагогічні умови професійної соціалізації студентів у процесі фахової підготовки.

Орієнтири педагогічної діяльності, які полягають у всебічній підготовці людини до життя в суспільстві, до свідомої та компетентної участі в різних видах діяльності, завжди мають соціальний характер.

“Соціальна педагогіка” як поняття вперше обґрунтовано в ХІХ ст. Можна виділити такі основні підходи до його розуміння:

- як інтеграції виховних сил суспільства з метою підвищення культурного рівня суспільства (П. Наторп та ін.);
- як соціальної допомоги знедоленим дітям, піклування про них, профілактики правопорушень серед неповнолітніх (Г. Бойлер, Г. Ноль та ін.);
- як наукової дисципліни, що розкриває соціальну функцію загальної педагогіки й досліджує виховний процес у всіх вікових групах (Х. Міскес та ін.), сукупність умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), які впливають на її свідомість та поведінку (А. Макаренко, С. Шацький та ін.).

В основу визначення предмета соціальної педагогіки як науки були покладені ідеї І. Песталоцці – навчати та виховувати людей відповідно до змін у суспільстві в надії на їх подальший позитивний вплив на нього, та А. Дистерверга – працювати з проблемними групами людей. Більш широко здобутки соціальної педагогіки знайшли практичне застосування в роботі педагогів з неблагонадійними сім'ями, дітьми девіантної поведінки.

Поступово сформувалася теоретико-методологічна база соціології студентства. Так, В. Лісовський виокремив три дослідні підходи в соціології молоді:

- науковий – вивчення молоді в становленні та розвитку конкретних історичних, соціальних умов, у яких проходить її життєдіяльність;
- критично-засуджувальний – властивий для соціологів, які розглядають студентську молодь як “втрачене” покоління;
- захоплено-оптимістичний – виявляється в надмірній ідеалізації молоді.

Студентський період життя припадає переважно на період пізньої юності, який характеризується оволодінням усім різноманіттям соціальних ролей дорослої людини, набуттям повної юридичної відповідальності, здобуттям вищої освіти та опануванням професією. Головними сферами життєдіяльності студентів мають стати: професійне навчання, особистісне зростання, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, фізичне самовдосконалення. Втім, сучасні психологи, педагоги говорять про тенденцію зниження культури молоді, її здатності до самовизначення, самовдосконалення. У результаті формується особистість, яка не здатна опанувати соціальні ролі (сімейно-побутові, професійні, громадсько-політичні), адаптуватися до особливостей соціально-економічного,

політичного, духовного й культурного розвитку суспільства. Стикаючись з проблемою свободи вибору та непередбачуваністю сучасного життя, його мінливістю, молодь виявляється соціально пасивною, схильною до конформізму. З усіх змін, які відбуваються в сучасному суспільстві, найважливіше для професійної педагогіки є зниження ролі педагога не як викладача певної дисципліни, а як учителя Життя. Тому педагогічна діяльність у ВНЗ має спрямовуватися на органічне поєднання навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості. Таким чином, необхідним, перш за все, є розкриття змісту поняття “соціалізація”.

Термін “соціалізація” запровадив у ХІХ ст. Габріель Тард для позначення процесу інтеріоризації соціальних норм шляхом соціальної взаємодії. Надалі в зміст цієї дефініції вкладали процес приборкання вроджених інстинктів, виявлення яких суперечить цивілізованому способу життя. В ХХ ст. утвердилося тлумачення поняття “соціалізація” як частини процесу становлення особистості, формування рис характеру. Сучасне розуміння соціалізації – перетворення людини на особистість у результаті засвоєння норм співжиття людей і тим самим інтеграції в соціальні інститути суспільства – дав Т. Парсонс. Розширила зміст цієї категорії ідея “соціального навчання” Дж. Долларда, Б. Скіннера, відповідно до якої, основою навчання людини є суспільні моделі поведінки. Ч. Кулі та Дж. Мід запропонували механізм соціалізації – модель “міжособистісного спілкування”, згідно з якою, індивід дивиться на себе очима інших і засвоює правила життя, соціальні ролі. Теорія “інкультурації” Ф. Боас і М. Мід надала соціалізації значення механізму передачі культурної спадщини. “Когнітивна” модель соціалізації Ж. Піаже та Л. Кольберга зводиться до розвитку свідомості й самосвідомості дитини в процесі оволодіння образним і абстрактним мисленням. А. Маслоу, К. Роджерс прагнуть до самоактуалізації індивіда розглядають як рушійну силу, яка сприяє оволодінню життєвим досвідом, тобто соціалізації.

У сучасній науковій думці наявні методологічні розбіжності в співвідношенні понять “соціалізація особистості”, “виховання особистості”, “освіта”. Так, О. Мудрик і Л. Новікова соціалізацію особистості трактують як контекст виховання; В. Краєвський, А. Петровський – як контекст освіти. А. Бойко, А. Фролов розглядають виховання в його широкому розумінні як процес, що включає в себе соціалізацію, але не зводиться до неї. Враховуючи, що виховання є процесом перервним, обмеженим часом, здійснюється плановірно, а соціалізація може відбуватися як в умовах стихійного впливу різноманітних обставин життя, так і під час виховання – цілеспрямованого формування особистості, поняття “соціалізація” не можна ототожнювати з вихованням, освітою тощо.

Аналіз науково-теоретичного підґрунтя дає змогу виокремити два підходи до тлумачення категорії “соціалізація” (від лат. *socialis* – суспільний):

1) у широкому розумінні це процес залучення людини до досягнень цивілізації, засвоєння та відтворення нею соціального досвіду, у результаті чого вона стає цивілізованою, культурною особистістю;

2) у більш вузькому розумінні це процес і результат засвоєння людиною доступного та особисто їй необхідного соціального досвіду, становлення людини як повноцінного члена суспільства чи соціальної групи.

Під “соціалізацією особистості” А. Капська розуміє “двосторонній процес взаємодії людини і соціального середовища, який передбачає її включення до системи суспільних відносин шляхом засвоєння соціального досвіду і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість” [2, с. 835]. М. Лукашевич відзначає, що “соціалізація особистості – це процес становлення особистості як суспільної істоти, під час якого складаються різноманітні зв’язки особистості із суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формуються активність та цілісність особистості, набувається соціальний досвід, що нагромаджений людством за весь період розвитку” [2, с. 835].

Отже, поняття “соціалізація особистості” не підміняє собою такі педагогічні категорії, як:

– “виховання” – процес цілеспрямованого формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів [4, с. 53];

– “розвиток” – процес кількісних та якісних змін в організмі, психіці, інтелектуальній і духовній сферах людини, зумовлений впливом зовнішніх та внутрішніх, керованих і некерованих факторів [3, с. 68];

– “навчання” – цілеспрямований процес передачі й засвоєння знань, вмінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини [4, с. 223].

Соціалізація може набувати різних видів, серед яких основними є цілеспрямована і стихійна; первинна й вторинна; ресоціалізація, асоціалізація, десоціалізація; релігійна, культурницька, гендерна, професійна та ін.

Професійна соціалізація особистості юриста – це двосторонній процес, який включає в себе, з одного боку, засвоєння правового досвіду, вироблення почуття морально-правової відповідальності, службового обов’язку шляхом входження в професійне середовище, систему професійних норм, правил, технологій; з іншого – цілеспрямована професійна діяльність юриста, орієнтована на перетворення об’єктивних соціальних умов. Отже, професійна соціалізація особистості юриста є продуктом взаємодії систем “особистість – професія – суспільство”. Як суспільство та професійне середовище впливає на особистість юриста, так і юрист шляхом професійної діяльності впливає на суспільство.

Процес професійної соціалізації майбутнього юриста довготривалий і відбувається під впливом багатьох факторів. А. Мудрик визначив такі їх види: мегафактори – Космос, планета, світ; макрофактори – країна, етнос, суспільство, держава, культура; мезофактори – тип населення, засоби масової комунікації, субкультура; мікрофактори – формальні (навчальні, культурні заклади, виховні організації), неформальні (сім’я, сусіди, однолітки, клас та ін.).

Соціалізація за своїм змістом – це процес становлення особистості, який починається від народження і триває все життя. Часова періодизація професійної соціалізації особистості остаточно не сформована. Втім, здійснюється вона поетапно. Початок навчання у ВНЗ збігається з фазою вторинної соціалізації особистості. Тому успішна професійна соціалізація майбутнього юриста буде залежати від створених у ВНЗ відповідних педагогічних умов. Перша з них полягає у зміні моделі педагогічного процесу “особистість – освіта” на модель “особистість – суспільство”. У такій моделі зміст юридичної освіти, форми, методи, технології навчання орієнтовані на потреби суспільства. Правова соціалізація юриста розпочинається з усвідомлення студентами громадянської цінності права, розуміння природного права на життя, свободу як такого, що дається людині від народження і тому не може обмежуватися державою. Саме з природного права розпочинається розуміння основних правових категорій, норм позитивного, міжнародного права та Конституції України.

Другою педагогічною умовою професійної соціалізації особистості ми вважаємо кардинальне оновлення змісту юридичної освіти, надання йому випереджального характеру. Традиційний підхід до формування змісту юридичної освіти від “практики” прийнятний для стабільного правового суспільства. В умовах динамічного оновлення чинного законодавства, реформування правоохоронних органів, суспільства і самої держави такий підхід не виправданий. На сучасному ринку праці збільшився попит на юристів-спеціалістів з підприємницького, банківського, європейського права в галузі претензійно-позовної роботи, судово-господарської діяльності. За останні роки зросла роль адвокатів і приватних нотаріусів, з’явилася потреба в спеціалізації судів, у детективних та охоронних послугах. Існуюча система вищої юридичної освіти готує фахівців тільки за двома спеціальностями “Правознавство” та “Правоохоронна діяльність”, які недостатньо враховують особливості професій: юрист-податківець, юрист – працівник СБУ, юрист – державний діяч, адвокат, прокурор, юрист – працівник органів державної влади і місцевого самоврядування та ін. Вища юридична освіта потребує структурування не тільки за освітньо-кваліфікаційними рівнями, а й за галузями права. Її зміст уже відстає від сучасності, а має бути орієнтованим на майбутнє. Взаємодія України з міжнародним товариством вимагає розширення професійної компетентності юристів у сфері міжнародного законодавства, порівняльного правознавства. Юристи повинні не тільки знати особливості правових систем зарубіжних країн, а й володіти міжнародними стандартами деонтологічної поведінки, навичками іншомовної комунікації, займати активну соціальну позицію в захисті прав та інтересів людини.

Важливою педагогічною умовою професійної соціалізації особистості є деонтологічна підготовка майбутнього юриста, у процесі якої відбувається активізація всього морально-етичного, духовного, культурного потенціалу особистості, усвідомлення високого рівня морально-правової відповідальності, службового обов’язку. Деонтологічний компонент посилює

виховну спрямованість навчально-виховного процесу і тому не повинен закінчуватися складанням заліку з відповідної дисципліни, а проходити крізь усі цикли навчальних дисциплін. Засвоєння норм професійної етики, моралі, поведінки передбачають актуалізацію емоцій, почуттів, творчих здібностей, ціннісне самовизначення студентів. Своєрідним катарсисом професійної соціалізації особистості майбутнього юриста має стати складання професійної присяги – обітниці щодо належного виконання службового обов'язку, добровільної згоди чесно служити народові. Таким урочистим, хвилюючим заходом має закінчуватися підготовка юриста у ВНЗ.

Процес професійної соціалізації значною мірою залежить від успішності адаптації студента до умов культурно-освітнього середовища ВНЗ, тому педагогічний супровід становлення позитивної міжособистісної взаємодії студентів у колективі ми вважаємо наступною педагогічною умовою детермінації означеного феномену.

Студент за період навчання може перебувати у складі різних соціальних груп: навчальній групі, науковому гуртку, клубі професійного спілкування, студентській раді, старостаті, спортивній команді тощо. У процесі міжособистісної взаємодії між студентами встановлюються функціональні та емоційні зв'язки, які виникають на основі симпатій, спільних інтересів, утворюється офіційна та неофіційна соціально-психологічна підструктура групи. Під час роботи зі студентською групою куратор, психолог, методист, викладач обов'язково мають вивчати структуру колективу, психологічну атмосферу в ньому, лідерів тощо. На практиці для цього найчастіше застосовують метод соціометрії, референтометричний метод, активні інтеракційні методики та ін.

Серед механізмів впливу колективу на його членів можна виділити:

- групову ідентифікацію – ототожнення кожним студентом свого “Я” зі своєю групою. Саме ідентифікація є психологічною передумовою успішної взаємодії та взаєморозуміння студентів у групі. Якщо студент ідентифікує себе з групою, то це позитивно позначається на його соціалізації. Набувається соціальна ідентичність. Варіант відповіді на запитання “Хто я такий?” часто ґрунтується на нашій належності до тієї чи іншої групи. Наприклад, “Я – студент”, “Я – юрист”, “Я – Українець”;
- соціальну презентацію – прояв своїх переконань, ідей і цінностей, які підтримуються більшістю;
- соціальну фасилітацію – посилення енергії, підвищення активності, доміантних реакцій індивіда в колективі;
- соціальну інгібіцію – негативний вплив окремих членів колективу на психічні процеси, стани й поведінку інших;
- соціальні лінощі – властивість окремих людей докладати менше зусиль для досягнення спільної мети;
- соціальні очікування – виправдання студентом сподівань колективу;
- соціальне порівняння – використання інших людей як еталону для оцінювання власних настанов, емоцій і поведінки.

У процесі життєдіяльності в студентському колективі виникають конфлікти. У зв'язку із цим завдання педагога полягає в тому, щоб побачити конфлікт у момент зародження, не дати йому розвинутися. Для цього необхідно використовувати різноманітні педагогічні технології вирішення конфлікту на соціальному, психологічному та духовному рівнях.

Сукупність розглянутих педагогічних умов активізують усі механізми професійної соціалізації особистості юриста: допомагають студентам прийняти та засвоїти соціальні ролі (професіонала, студента, молодіжного лідера та ін.); ідентифікувати себе з ними (“Я – студент”, “Я – майбутній юрист”, “Я – громадянин”); досягти бажаного соціального статусу в студентському колективі; наслідувати стиль юридичної діяльності викладачів-практиків; порівнювати себе з іншими студентами та юристами-професіоналами.

Результатами професійної соціалізації особистості юриста є такі:

- вироблення власної системи поглядів на життя, позитивна трансформація ціннісних орієнтацій, формування професійного ідеалу, морально-правової відповідальності;
- засвоєння культури людських відносин, форм професійного спілкування; вміння взаємодіяти з різними соціальними групами людей;
- усвідомлення цінності права, його взаємозв'язку з нормами моралі; повага до закону та держави; визнання Людини найвищою цінністю на Землі;
- формування індивідуального стилю навчально-професійної діяльності та власної моделі деонтологічної поведінки;
- соціально-професійна зрілість, соціальна активність, здатність адаптуватися до мінливих умов соціуму.

Висновки. Професійна соціалізація особистості юриста – це двосторонній процес, який включає в себе, з одного боку, засвоєння правового досвіду, вироблення почуття морально-правової відповідальності, службового обов'язку шляхом входження в професійне середовище, систему професійних норм, правил, технологій; з іншого – цілеспрямовану професійну діяльність юриста, орієнтовану на перетворення об'єктивних соціальних умов. Соціалізацію особистості майбутнього юриста слід розглядати як багатоаспектне явище, яке детерміноване рядом факторів. Успішному формуванню означеного феномену сприяють такі педагогічні умови: 1) зміна моделі педагогічного процесу “особистість – освіта” на модель “особистість – суспільство”, у якій зміст юридичної освіти, форми, методи, технології навчання орієнтовані на потреби суспільства; 2) кардинальне оновлення змісту юридичної освіти, надання йому випереджального характеру; 3) деонтологічна підготовка майбутнього юриста, в процесі якої відбувається активізація всього морально-етичного, духовного, культурного потенціалу особистості, усвідомлення високого рівня морально-правової відповідальності, службового обов'язку; 4) педагогічний супровід становлення позитивної міжособистісної взаємодії студентів у колективі.

Література

1. Герасімова Н.Е. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів : автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Н.Е. Герасімова. – К., 2004. – 21 с.
2. Енциклопедія освіти / [голов. ред. В.Г. Кремень] ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Смирнов В.И. Общая педагогика : учеб. пособ. / В.И. Смирнов. – 2-е изд., перераб., испр. и доп. – М. : Логос, 2002. – 304 с.
4. Український педагогічний словник / [С. Гончаренко]. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

СВАТЬСВ А.В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сьогодні процеси інтеграції України у світове суспільство підвищують можливості майбутнього фахівця вищого навчального закладу фізкультурного напрямку стосовно власного освітнього та професійного вибору.

На сучасному етапі розвитку всіх галузей господарства нашої держави спорт розглядається як складова фізичної культури, що здійснюється у формі спеціально організованої змагальної діяльності.

Фізична культура та спорт є складовою загальної культури, галуззю соціальної діяльності, що відображає сукупність духовних і матеріальних цінностей, які створюються та використовуються суспільством з метою фізичного розвитку людини, зміцнення її здоров'я й удосконалення її рухової активності.

Фізична культура та спорт є одним із засобів профілактики захворювань, зміцнення здоров'я та підтримки високої працездатності людини, виховання патріотизму в громадян, а також слугує найважливішим базовим компонентом формування загальної культури сучасної молоді. Фізична культура сприяє гармонізації тілесно-духовної єдності, забезпечує формування таких загальнолюдських цінностей, як здоров'я, фізичне та психічне благополуччя, фізична досконалість студентської молоді.

Тому на сьогодні розуміння фізичної культури особистості як цінності має бути дієвим фактором формування резервів різних видів фізичної культури, прогресивних тенденцій у розвитку суспільної думки й потреб в освоєнні цінностей спорту.

Саме в цьому полягає специфіка діяльності майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту, який майбутню професійну діяльність пов'язує з вищим навчальним закладом, а також це слугує підґрунтям для фізкультурної освіти.

Мета статті – визначення деяких особливостей формування професійно значущих якостей майбутнього тренера-викладача у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Аналіз наукової літератури з обраної теми дослідження дає змогу стверджувати, що проблема формування професійно значущих якостей майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки у вищих навчаль-